

УДК 371.4(410.1)

Муравська С. М.
Кіровоградська льотна академія
Київського національного авіаційного університету

ДОЦІЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ НЕНАСИЛЛЯ У ВІДПОВІДНОСТІ ДО ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ САММЕРХІЛЛ

У статті зроблена спроба розкрити доцільність та перспективи сучасного застосування принципу ненасилля відповідно до засад діяльності школи Саммерхілл. У процесі дослідження було встановлено, що з педагогіки ненасилля О. С. Нілла було б доцільним використати такі ідеї у роботі освітніх закладів в Україні: ідею участі вихованців в учнівському самоврядуванні, створення умов для всебічного, гармонійного розвитку особистості, ідею поваги прав та інтересів дитини, ідею прояву любові, розуміння та схвалення педагогами та батьками, ідею створення умов для дитячої гри.

Ключові слова: застосування принципу ненасилля, учнівське самоврядування, всебічний, гармонійний розвиток особистості, повага прав та інтересів дитини, дитяча гра, розуміння та схвалення.

На сучасному етапі розвитку Української незалежної держави актуальним залишається питання інтеграції нашої країни у європейський освітній простір. Першим кроком стало підписання Україною Болонської декларації. У даному аспекті особливої значущості набуває обмін досвідом у сферах виховання та навчання, запозичення найкращих надбань зарубіжної педагогіки та їх адаптація до специфіки національної системи освіти. У цьому плані діяльність англійської школи Саммерхілл, яка діє на засадах ненасилля, становить особливий інтерес.

Цей навчальний заклад було засновано англійським педагогом О. С. Ніллом (1883–1973) у 1921 році. Провідними засадами діяльності школи Саммерхілл є такі: діти мають свободу бути самими собою; успіх вимірюється не академічними досягненнями, а визначенням успіху, яке пропонують самі діти; вся школа вирішує питання демократичним шляхом; кожна особистість має рівні права; діти можуть гратися протягом всього дня, якщо вони того бажають; керівництво школи має відмовитися від дисципліни, моральних повчань, релігійних настанов.

Аналіз попередніх та останніх досліджень дає нам змогу зазначити, що чимало зарубіжних вчених займалися дослідженням ненасильницької педагогіки О. С. Нілла. Серед них: Л. Бейтс-Еймз, Б. Беттельхейм, М. Валлоттон, Д. Гріббл, Дж. Кроулл, А. Лемб, М. Манноні, Ж.-Ф. Саффранж, Р. Хеммінгз та ін. Серед російських вчених слід виділити дослідження А. А. Валєєва. В Україні посилення на діяльність О. С. Нілла містять праці О. А. Барило, А. М. Растригіної. Разом із тим, ненасильницька педагогіка О. С. Нілла потребує більш комплексного та детального аналізу.

Мета статті полягає у доведенні доцільності запозичення досвіду школи Саммерхілл та окресленні перспектив сучасного застосування принципу ненасилля у роботі освітніх закладів України.

Педагоги та професори університетів поводять себе дуже обережно в дискусіях стосовно діяльності О. С. Нілла. Каменем спотикання тут виступає той факт, що О. С. Нілл не схожий на інших філософів у сфері освіти. На думку деяких критиків, він мав незначні знання з теорії освіти, на нього практично не впливали ідеї інших педагогів. Він зізнавався, що психологія, а не педагогіка, виступила джерелом його натхнення. Хоча О. С. Нілла іноді називають “прогресивним педагогом”, але він не запропонував жодної “прогресивної теорії навчання”. У цьому переконаний, наприклад, Джон Поттер. Він вважає, що порівнювати діяльність О. С. Нілла з діяльністю Рудольфа Штайнера чи Марії Монтесорі є безглуздом, оскільки в їхніх поглядах є мало чого спільного [7].

Часто можна почути, що О. С. Ніллу не вистачає системності у його філософії виховання. Його ідеї, на думку багатьох критиків, базуються на власному досвіді та спостереженнях, а також деяких знаннях з психології та психоаналізу. Критики погоджуються з тим, що власний досвід є важливою основою педагогічної теорії, проте вона також повинна містити певні філософські міркування стосовно природи знань, навчання, людської сутності, суспільства. На думку критиків, О. С. Нілл мав схильність спрощувати надзвичайно складні філософські питання, зокрема у поглядах на різницю між поняттями свободи та всюдозволеності.

Інший дослідник спадщини О. С. Нілла Альберт Лемб зазначав, що О. С. Нілл ніколи не заявляв про те, що він запропонував систематичний, обґрунтований філософський підхід до освіти. На думку А. Лемба, О. С. Нілл скоріше намагався дізнатися, чи це було можливим і чи мало це будь-яку цінність. Педагогічна теорія завжди припускає певну форму примушування, коли дорослі знають краще і вони повинні мати право, аби нав'язувати дітям свою програму проти їхньої волі. Для О. С. Нілла було достатнім, щоб учні школи Саммерхілл, маючи повну свободу, могли іноді творити невеличкі дива у навчанні [7].

Поет, художник, літературний та мистецький критик, автор книги “Освіта через мистецтво” Герберт Рід, розмірковуючи над особистим внеском англійського педагога у систему освіти того часу, зазначав, що Саммерхілл – це назва маленької школи, яка знаменує великий експеримент у системі освіти. Герберт Рід був переконаний, що за роки існування школи Саммерхілл її засновник, незважаючи на певні проблеми та розчарування, довів одну просту істину: свобода працює. Він ставив О. С. Нілла поряд з такими видатними педагогами, як Песталоцці та Калдвелл Кук (вчитель, автор впливової книги “Шлях гри”), називаючи їх педагогами-реформаторами, які намагалися принести любов і світло у домівки та школи, в яких зазвичай існувала лише тиранія та страх. Герберт Рід був впевнений у тому, що назву школи завжди згадуватимуть у педагогіці [3, с. 147].

Роберт Готтліб, випускник школи Саммерхілл, зазначав, що Саммерхілл – це спосіб життя та виразу себе у любові, знаннях та роботі.

Ми не можемо оминати і той важливий, на нашу думку, факт, що

передмову до книги О. С. Нілла “Саммерхілл: радикальний підхід до виховання дитини” (1960) було написано відомим психологом того часу Е. Фроммом.

Проаналізувавши передмову Е. Фромма до книги О. С. Нілла “Саммерхілл: радикальний підхід до виховання дитини” (1960), ми дійшли висновку, що сам Е. Фромм виступав за надання учням свободи. Проте, на його думку, поняття свободи у більшості випадків було спотвореним. Він пропонував розділяти такі поняття, як “відкрита влада” та “анонімна влада”.

“Відкрита влада” практикується прямо та відкрито. Людина, яка має владу, говорить відкрито тому, над ким вона має цю владу, такі слова: “Ти повинен це зробити. У протилежному випадку проти тебе будуть застосовані певні санкції”. “Анонімна влада” намагається приховати силу. Застосовуючи такий тип влади, вчитель скаже учневі: “Зроби це. Я впевнений, що тобі це сподобається [5]”.

Е. Фромм зазначав, що зміна “відкритої влади”, характерної для XIX століття, на “анонімну владу” у XX столітті була викликана організаційними потребами тогочасного промислового суспільства.

На думку Е. Фромма, така ситуація була характерна і для системи освіти того часу. Дитину змушували проковтнути пігулку, яка була у цукровій оболонці. Батьки та вчителі відмовилися від авторитарної освіти та звернулися до освіти, яка базувалася на переконанні та прихованому примусі. Таким чином, прогресивний напрям в освіті втратив своє значення і не досяг запланованих результатів.

У передмові до книги О. С. Нілла Е. Фромм прийшов до висновку, що система О. С. Нілла – це радикальний підхід до виховання дитини. На думку Е. Фромма, книга О. С. Нілла “Саммерхілл: радикальний підхід до виховання дитини” (1960) була дуже важливою, оскільки вона представляла принципи освіти без страху.

Японський учень у передачі Британської Інформаційної Корпорації Бі-Бі-Сі заявив, що школа Саммерхілл – це є саме щастя [6, с. 1].

У листі до колишнього учня школи Саммерхілл Карлоса Круйтбоша від 18 грудня 1964 року О. С. Нілл писав, що якщо учень досягає успіху, то в цьому є заслуга школи. Коли він виявляється невдахою, то виною цьому є негативний вплив дому [3, с. 85].

Французький дослідник спадщини О. С. Нілла Бруно Беттельхейм зазначав, що англійський педагог часто сам не розумів, чому все, що він робив, працювало. Він не усвідомлював того факту, в якій мірі учні поділяли його погляди. На думку Бруно Беттельхейма, ідеї, покладені в основу школи Саммерхілл, працювали не лише завдяки правильній атмосфері, в якій виховувалися діти, а й завдяки тому факту, що школа Саммерхілл являла собою продовження особистості її засновника. Для усього, що стосується школи Саммерхілл, характерна присутність поглядів та переконань її засновника, усього того, за що він боровся та заради чого жив. Як зазначав французький дослідник, всюди відчувався могутній вплив цієї особи, і більшість учнів, навіть не маючи для цього бажань, починала поділяти

погляди цього педагога. На думку Б. Беттельхейма, О. С. Нілл був однією з найвеличніших постатей свого часу [4, с. 103-104].

Будучи враженою смертю засновника школи Саммерхілл, вчений Моріс Бріджленд зазначала: “Свобода не залишилася без своїх прибічників, але вона втратила свого чемпіона [6, с. 6]”.

У 1970-х роках філософія англійського педагога, втілена у діяльність школи Саммерхілл, опинилася під критикою Міністерства освіти Великої Британії, оскільки інспектори протягом серії перевірок виявили велику кількість “неподобств”. Це було лише передвісником інших проблем, які спіткатимуть школу Саммерхілл після смерті її засновника.

У 1990, 1993 та 1999 роках школу спіткала низка неправомірних перевірок з боку Управління Освітніх Стандартів. Школа змогла відстояти свої права лише завдяки судовому процесу, який коштував школі значних фінансових витрат, хоча справу і було вирішено на користь школи.

На думку Марка Вогена, засновника та директора Центру досліджень з освіти, у діяльності школи Саммерхілл є багато позитивних аспектів, які б могли бути запозичені державними та приватними школами. По-перше, учні самі обирають предмети, які вони хочуть вивчати, та час, коли вони бажають їх вивчати. Внаслідок цього, зі школи виходять емоційно стабільні, освічені молоді люди, які впевнені у собі, з належним почуттям самоповаги. Вони мають усі необхідні задатки, аби стати повноцінними членами суспільства та прожити життя у повній мірі у професійній, соціальній та емоційній сферах.

По-друге, досвід демократичного управління школою є унікальним. Відвідування регулярних Шкільних Зборів є неабияким досвідом для кожного відвідувача та повсякденною практикою для кожного члена співдружності Саммерхілл. На цих Зборах кожен може висловити свою точку зору, розповісти про свої проблеми, запропонувати нові шкільні правила та взяти участь у побудові планів щодо майбутнього розвитку школи. Марк Воген зауважує, що якби державні школи запозичили хоча б деякі аспекти учнівського самоврядування, у якому учні школи Саммерхілл беруть участь кожного дня, то це стало б великим стрибком уперед для національної системи освіти. Це б демонструвало більш здоровий підхід до взаємовідносин між вчителями та учнями.

Проте, незважаючи ні на що, вплив педагогіки ненасилля О. С. Нілла можна засвідчити у тисячах державних шкіл. Тім Брігхаус зазначає, що цей вплив виявляється у двох напрямках. По-перше, повага до дітей та неповторної особистості кожної дитини значно зросла порівняно з авторитарним минулим. Будь-який поважачий себе педагог та школа розглядають свою роль як проведення спостереження за дітьми та отримання інформації щодо особливостей людської природи. Вони намагаються поважати представників кожної національності та культури. Свідомо чи підсвідомо, але вони запозичили одну з провідних ідей школи Саммерхілл: учень та дорослий мають рівні права; необхідно поважати кожну людину, незалежно від її расової приналежності.

По-друге, “голос учня” – це те, до чого намагається прислухатися кожна школа. Сам Тім Брігхаус був членом ради однієї з Лондонських шкіл, яка запровадила особливі нагороди для тих вчителів, які відмовилися від сліпого виконання своїх обов’язків. В іншій школі шкільна учнівська рада брала участь в оцінюванні занять: О. С. Нілл, мабуть, схвалив би таку практику. Сьогодні слово учнів є вагомим при призначенні на посади.

У школах проводяться багаточисельні опитування, метою яких є визначити рівень мотивації учнів, їхні погляди на ту чи іншу проблему, ідеї щодо покращення діяльності школи. У деяких школах діють суди, які розглядають справи з хуліганства.

Проте, якщо мова йде про відвідування занять та думку учнів при складанні навчального плану, то тут слід відмітити, що є незначна кількість шкіл, які намагаються повторити досвід школи Саммерхілл. Незважаючи на цей факт, існують школи, у яких немає конкретно відведених годин для навчання.

Що являє собою школа Саммерхілл сьогодні? За словами директора школи Зої Редхед, школа Саммерхілл сьогодні є дуже зайнятим навчальним закладом, основою функціонування якого залишається принцип ненасилля. У 1995 році у школі навчалось 68 учнів, у 1998 – 61, у червні 2001 – 75, у листопаді 2002 – 94, у 2005 – 88, у січні 2006 – 80. Це символізує хоч незначне, але все ж таки збільшення кількості учнів, якщо взяти до уваги той факт, що О. С. Нілл працював з 60 учнями впродовж багатьох років. За інформацією, яка була надана Джейсоном Прітером, менеджером з навчальних програм школи Саммерхілл, учні цього навчального закладу приїздять з таких країн, як Тайвань, Корея, Японія, Сполучені Штати Америки, Франція, Німеччина, Голландія, Іспанія, Фінляндія, Великобританія, Швейцарія. Робочою мовою школи є англійська, проте учні мають можливість вивчати свою рідну мову.

Зоя Редхед зізнається, що часто її запитують, чи змінилася школа Саммерхілл від часів О. С. Нілла. Вона зазначає, що за ці роки школа практично не змінилася. Директор порівнює школу з морем: хвилі то з’являються, то зникають, але море залишається незмінним. Саммерхілл змінюється в залежності від перемін, які відбуваються у суспільстві, проте провідна ідея, філософія, система залишаються незмінними.

Джон Калдвел Холт (1923–1985), відомий педагог, викладач, письменник та музикант, розмірковуючи над таємницею мистецтва О. С. Нілла, зазначав, що у Саммерхілл завжди приїздило і приїздить багато дітей з проблемами. Однак всі вони зуміли подолати свої страхи, розчарування та ненависть. Вони стали впевненими, самостійними, твердими у своїх рішеннях, надійними [2].

Холт запитував себе: що ще допомагає дітям зі школи О. С. Нілла досягати успіху? Діти роблять багато чого, що в традиційних школах та вдома їм не дозволяли робити: іноді вони можуть вживати нецензурну лексику, бігати невмитими, зламати будь-яку річ, ходити в улюбленому, але рваному одязі. Проте це, на думку Холта, не є найважливішим. Замість

постійних дорікань дорослих вони отримують право на свободу поведінки та дії. Їм ніхто нічого не нав'язує, вони не думають про те, що скаже чи дозволить мати, батько чи директор школи. Вони вчаться жити та діяти самостійно, незалежно, розуміючи правила життя через свої потреби та інтереси.

Холт вказував на той факт, що О. С. Нілл нагороджував дітей за крадіжки. Це ні в якому разі не означало заохочення крадіжок. Це була спроба у такий спосіб подолати у дитини бажання красти. Це так звана "методика навиворіт". Щось подібне було у педагогічній техніці А. Макаренка. М. Ганді, наприклад, карав себе замість учня (піст у педагогічних цілях).

На думку Холта, О. С. Нілл безкорисно любив кожну дитину і сприймав її такою, яка вона є. В основі його любові, як говорив Холт, лежала доброзичлива неупередженість. Холт переконаний, що умови росту – свобода, підтримка, повага – ось що дала нам школа Саммерхілл і ось що ми повинні давати в інших школах, якщо ми бажаємо, аби діти у них природно зростали та творчо розвивалися. Саме до такого висновку приходив Холт.

На основі статті про школу Саммерхілл Джон Холт написав книгу "Свобода і все, що проти неї". Книга починається такими словами:

"Остерігайся людини, яка відчуває себе рабом.

Вона захоче зробити підневільним й тебе.

Підкорення багаторазово примножує зло".

На думку Холта, чим більше ми вчимо учнів, тим менше вони у нас навчаються. Нам самим необхідно вчитися у них і ми можемо це зробити, якщо дамо їм шанс навчати нас. Холт зазначав, що О. С. Нілл довів, що усі люди, особливо діти, мають не тільки здібності до навчання, але й величезні природні сили самокорекції. Ми маємо звільнити їх, якщо ми лише не будемо постійно заняті тим, аби навчати їх, ще й примушуючи до навчання [2].

О. С. Нілл запитував себе, чи випустила школа Саммерхілл хоча б одного генія. На той час школа Саммерхілл не виховала жодного генія. Можливо, декілька художників, музикантів, чудового дизайнера, актрис та акторів, вчених та математиків. О. С. Нілл переконався, що більша частина учнів школи Саммерхілл обирали творчу або оригінальну роботу.

Розмірковуючи над долею випускників, О. С. Нілл приходив до висновку, що свобода працює, коли учні приходять до школи у віці до 12 років. Якщо ж учні приходять, коли їм вже виповнилося 12 років, їм треба багато часу, аби вилікуватися від тієї освіти, якою їх годували нібито з ложки.

Критики зазначають, що випускники школи будуть мати певні труднощі з тим, аби заробити собі на життя. Директор школи не погоджується з таким твердженням, оскільки учні живуть у спільноті, у якій діє близько 230 правил. Тому учні добре підготовлені до життя за стінами школи.

Розмірковуючи над становленням системи освіти незалежної України,

слід зазначити, що питання гуманізації освіти є гострим та актуальним. Це цілком зрозуміло та обґрунтовано, оскільки підготовка психічно здорових, інтелектуально розвинених майбутніх поколінь гарантує високий рівень розвитку суспільства. Авторитарні методи навчання та виховання поступово відходять у минуле.

Сьогодні вже всі погоджуються, що процес навчання базується на взаємодії, в результаті якої учні одержують знання, вміння та навички. Вчитель вже не розглядається як головна дійова особа цієї взаємодії, оскільки вчитель та учень є рівноправними членами цього процесу. Навчання повинно здійснюватися на засадах співробітництва.

21 лютого 1990 року Україна підписала вкрай важливий документ "Конвенцію про права дитини". У преамбулі цього документа зазначається, що "... згідно з принципами, проголошеними в Статуті Організації Об'єднаних Націй, визнання властивої гідності, рівних і невід'ємних прав усіх членів суспільства є основою забезпечення свободи, справедливості і миру на землі..." [1, с. 367].

З досвіду діяльності школи Саммерхілл до ланки дошкільної освіти ми могли б запозичити наступне: треба створити максимальні умови для гри дитини, адже дитинство і є призначеним для гри. Гра дітей не повинна нічим обмежуватися, адже діти можуть повністю розкритися у грі. Повинні бути час і місце для гри. Вихователь чи вчитель, як зазначав О. С. Нілл, завжди повинен залишатися дитиною в глибині душі. Лише у цьому випадку він буде здатний зрозуміти тонкощі дитячої душі та зробити дітей щасливими.

По-друге, вихователі та батьки завжди повинні демонструвати любов, повагу, розуміння та схвалення у ставленні до дітей. Робити це необхідно з перших днів життя дитини. Покарання у будь-якій формі є неприпустимими, оскільки вони змушують дитину ненавидіти увесь світ.

По-третє, бажано, аби дитячий садок було розташовано у живописній місцевості, де діти мали б змогу милуватися природою, проводити спостереження. Учні школи Саммерхілл будують хатинки у лісі, граються там і отримують від цього велике задоволення.

По-четверте, важливим є залучення дітей дошкільного віку до уроків малювання, шиття, спорту тощо. Це є важливою передумовою всебічного розвитку особистості дитини.

До ланки загальної середньої освіти з досвіду школи Саммерхілл ми можемо запозичити такі положення: по-перше, питання прояву з боку дорослих любові, розуміння, схвалення намірів і дій вихованців.

По-друге, учні повинні мати свободу стосовно того, як їм навчатися. Батьки, вчителі ні в якому разі не повинні тиснути на них. Пробудження цікавості – це вже зовсім інше, і до цього прийому бажано вдаватися.

По-третє, учні мають відвідувати різні гуртки, центри за інтересами. Крім того, бажано, аби до будівель школи входили майстерні, де учні могли б самостійно працювати. Як показує практика, поєднання розумової праці з фізичною є дуже корисним. Можливість спостерігати за навколишнім

світом, бути частиною природи була б сприйнята лише як перевага середнього закладу.

Вчителі повинні прислухатися до думки учнів. Це стосується й організації уроку, вибору тем для обговорення, методів навчання, підручників. Якщо уроки будуть цікавими для учнів, отримають вигоду обидві сторони: вчителю не доведеться витратити час та нерви на дисципліну, а учні навчатимуться з задоволенням і їм не доведеться нудьгувати. Рекомендовано для прийняття рішення стосовно будь-чого проводити всілякі опитування учнів, аби дізнатися про їхню точку зору.

Ми не можемо оминати дуже важливий, на нашу думку, аспект: участь вихованців в учнівському самоврядуванні. Як вважав О. С. Нілл, школа, в якій не діє учнівське самоврядування, не може вважатися прогресивною. Вивчення досвіду діяльності школи Саммерхілл дає нам всі підстави погодитися з такою точкою зору. Ми переконані, що участь в учнівському самоврядуванні дає можливість підготувати активних членів нашого суспільства, які у будь-якій ситуації поведуть себе гідно. Спільні теми для обговорення завжди можуть бути знайдені для директора школи та голови учнівського комітету. Важливо, аби керівництво життям школи здійснювалося на засадах співробітництва.

Саммерхілл є школою-інтернатом. В Україні ж багато дітей зростає та виховується у дитячих будинках. Ніхто не зможе замінити дітям, які виховуються у дитячих будинках, справжню родину. Сама атмосфера дитячого будинку є пригнобленою. Певним кроком уперед у цьому напрямку могло б стати перетворення дитячих будинків на будинки сімейного типу. У таких будинках виховання підростаючого покоління могло б здійснюватися за схемою, яка діє у школі Саммерхілл: повага та розуміння кожної особистості дитини, надання свободи, створення системи учнівського самоврядування, створення умов для повноцінного інтелектуального, морального, трудового, естетичного, фізичного розвитку особистості. У цьому напрямку ідеї О. С. Нілла могли б виявитися надзвичайно корисними.

Крім того, досвід функціонування школи Саммерхілл може бути використаний у роботі установ, де знаходяться діти з психічними вадами, виправних колоніях.

Його можна успішно застосувати до роботи приватних шкіл, оскільки, як правило, кількість учнів в них є невеликою, що створює певні переваги для застосування згаданої методики.

Особливо корисним міг би виявитися досвід школи Саммерхілл у функціонуванні таборів літнього відпочинку. Для прикладу візьмемо міжнародний табір "Артек". До даного закладу, як і до школи Саммерхілл, приїздять діти з різних країн. Тому було б доцільним перевірити ефективність підходів О. С. Нілла до навчання та виховання в роботі таких закладів. Окремі елементи могли б бути корисними для позашкільної виховної роботи та педагогічної просвіти батьків.

На нашу думку, з педагогіки ненасилля О. С. Нілла можна було б використати такі ідеї у роботі освітніх закладів в Україні: ідею участі

вихованців в учнівському самоврядуванні, створення умов для всебічного, гармонійного розвитку особистості, ідею поваги прав та інтересів дитини, ідею прояву любові, розуміння та схвалення педагогами та батьками, ідею створення умов для дитячої гри.

Ми не підтримуємо ідею надання учням повної свободи. Важко, навіть, уявити, на що перетворяться наші освітні заклади у разі надання їхнім вихованцям повної свободи. Слід пам'ятати, що школа Саммерхілл – це своєрідний терапевтичний заклад, куди приходять учні, які не змогли пристосуватися до умов звичайних шкіл. Такі діти зазвичай вже мають певні проблеми, і навчання у такій школі, як Саммерхілл, є єдиним виходом для них. Нетрадиційний підхід до виховання допомагає таким дітям не перетворитися на відлюдників суспільства. До школи приїздить багато учнів з Японії. Суворі та високо конкурентна система виховання не залишає окремим дітям шансів реалізувати себе. Атмосфера школи Саммерхілл допомагає їм позбавитися різних проблем та стати всебічно розвиненими особистостями. Надання вихованцеві повної свободи має бути аргументованим у кожному окремому випадку.

Таким чином, дослідження гуманістичної педагогіки О. С. Нілла та провідних засад діяльності заснованої ним школи Саммерхілл дає підстави для висновку про актуальність його педагогічних ідей та доцільність сучасного застосування принципу ненасилля у роботі освітніх закладів України. Проте, слід також пам'ятати, що не можна повністю копіювати чужу систему виховання, якою привабливою вона не була б, оскільки кожен народ має свої національні надбання, на основі яких і потрібно виховувати підростаючі покоління. Ми можемо запозичувати зарубіжний досвід, але водночас ми маємо дбати про збереження національних цінностей та традицій.

Використана література:

1. Законодавчі акти України з питань освіти / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – 404 с. – (Бібліотека офіційних видань).
2. *Крылова Н. Б.* Мир свободной школы по Холту / Н. Б. Крылова // Международный научный педагогический Интернет-журнал с библиотекой-депозитарием “Образование: исследовано в мире” / Под патронатом Российской академии образования и Государственной научной пед. библиотеки им. К. Д. Ушинского. – Дата выхода: 03.12.2001. – Режим доступа к журн. : <http://www.oim.ru>
3. All the best, Neill: Letters from Summerhill / [edited by Jonathan Croall]. – New York : Franklin Watts, 1984. – 264 p.
4. *Bettelheim B.* In: Pour ou contre Summerhill [Summerhill: for and against] / Bruno Bettelheim; [collective work]. – Paris: Payot, 1972. – 247 p.
5. *Neill A. S.* Summerhill: A radical approach to child rearing / Alexander Sutherland Neill; [with a Foreword by Erich Fromm]. – New York: Hart Publishing Company, 1960. – 392 p.
6. *Purdy Bryn. A. S.* Neill: Bringing happiness to some few children / Bryn Purdy. – Nottingham: Educational Heretics Press, 1997. – 78 p.
7. [www. Spinniglobe.net/dreadfulneil.html](http://www.Spinniglobe.net/dreadfulneil.html). (освітній сайт)

МУРАВСКАЯ С. Н. Целесообразность и перспективы современного применения принципа ненасилия согласно с принципами деятельности школы Саммерхилл.

В данной статье сделана попытка раскрыть целесообразность и перспективы

современного применения принципа ненасилия согласно с принципами деятельности школы Саммерхилл. В процессе исследования было установлено, что с педагогики ненасилия А. С. Нилла было бы рациональным использовать такие идеи в работе образовательных учреждений в Украине: идею участия воспитанников в ученическом самоуправлении, создание условий для всестороннего, гармонического развития личности, идею уважения прав и интересов ребенка, идею проявления любви, понимания и одобрения педагогами и родителями, идею создания условий для детской игры.

Ключевые слова: применение принципа ненасилия, ученическое самоуправление, всестороннее, гармоническое развитие личности, уважение прав и интересов ребенка, детская игра, понимание и одобрение.

MURAVSKA S. N. Reasonability and perspectives of modern application of non-violence principle according to the foundations of Summerhill school functioning.

In the given article an attempt has been made to define reasonability and perspectives of modern application of non-violence principle according to the foundations of Summerhill school functioning. In the process of research it has been found out from A. S. Neill's pedagogy of non-violence it could be rational to use such ideas in work of educational establishments of Ukraine: the idea of pupils' participation in self-government, creating the possibilities for all-round, harmonious development, the idea of respect for child's rights and interests, the idea of demonstration of love, understanding and approval from parents' and teachers' side, creating the conditions for child's play.

Keywords: application of non-violence principle, pupils' self-government, all-round, harmonious development of personality, respect for child's rights and interests, child's play, understanding and approval.

УДК: 371:351.851

Нечипоренко В. В.
Комунальний заклад “Хортицький національний навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр”
Запорізької обласної ради

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО МОНІТОРИНГУ В НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОМУ ЦЕНТРІ

У статті представлений теоретичний аналіз поняття “управлінський моніторинг”, виявлено основні характеристики, вплив моніторингу на процес цілеспрямованого розвитку навчального закладу, розглянуто та проаналізовано технологію управлінського моніторингу. Розкрито практичні аспекти реалізації моніторингу управління. Представлено досвід Хортицького центру щодо впровадження системи управлінського моніторингу.

Ключові слова: моніторинг, управлінський моніторинг, методи діагностики управління, модель управлінського моніторингу.

Розробка стратегії навчальних закладів у ХХІ столітті визначається необхідністю базувати свою діяльність на чітко визначених стратегічних цілях, адаптуванні до змін зовнішнього середовища, постійному перегляді обсягів, структури, програм і видів наявних освітніх послуг. Тобто, керівник навчального закладу повинен визначитися з баченням шляхів досягнення запланованих результатів, основними проблемами, які можуть виникнути